

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

กรุงเทพมหานคร เป็นศูนย์กลางของการบริการด้านต่างๆ การศึกษา ตลอดจนเป็นแหล่งจ้างงานที่ใหญ่ที่สุดของประเทศ จึงเป็นปัจจัยที่ทำให้ประชาชนจากภูมิภาคต่างๆ อพยพหลั่งไหลเข้ามาอาศัยอยู่ในกรุงเทพมหานครเป็นจำนวนมากจนทำให้ปัจจุบันกรุงเทพมหานครมีประชากรจำนวน 5,680,380 คน (สำนักนโยบายและแผนกรุงเทพมหานคร, 2543, หน้า 58) ทั้งที่กรุงเทพมหานครมีพื้นที่เพียง 1,568 ตารางกิโลเมตรเท่านั้น จากภาวะการเจริญเติบโตของเมืองและการขยายตัวของระบบเศรษฐกิจอย่างรวดเร็วทำให้การบริการทางสังคมไม่สามารถสนองตอบต่อความต้องการของคนทั้งหมดได้ส่งผลกระทบต่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนและความมั่นคงทางสถาบันสังคม จึงนำไปสู่ปัญหาทางด้านสังคมต่างๆ มากมาย อาทิ เช่น ปัญหาจราจร ปัญหามลพิษ ปัญหาสิ่งแวดล้อม ปัญหาขาดแคลนที่อยู่อาศัย ปัญหาอาชญากรรม ปัญหาทางวัฒนธรรม จริยธรรม และศีลธรรมที่เสื่อมโทรมรวมทั้งปัญหาเด็กและเยาวชน ซึ่งนับว่าปัญหาจะทวีความรุนแรงมากขึ้น และปัญหาสังคมต่างๆ ดังกล่าวข้างต้นทำให้คุณภาพชีวิตของประชาชนในกรุงเทพมหานคร ควรได้รับการพัฒนาให้ดีขึ้น และพัฒนาสังคมให้น่าอยู่ กรุงเทพมหานครตระหนักถึงความจำเป็นเหล่านี้ จึงต้องเร่งพัฒนาและจัดบริการสวัสดิการสังคมในรูปแบบต่างๆ ให้สอดคล้องกับภาวะการณ์ทางเศรษฐกิจและสังคมทั้งในด้านคุณภาพและปริมาณให้เพียงพอกับความต้องการของประชาชน

การดำเนินการพัฒนา ตามรูปแบบและแนวความคิด ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวนั้น ถือได้ว่าเป็นการอุดช่องว่างของการพัฒนา ที่รัฐยังเข้าไปไม่ถึง และบางส่วนยังมีได้เริ่มดำเนินการจะด้วยเหตุผลประการใดก็ตามเป็นการเสริม และสนับสนุนการดำเนินการของรัฐโดยหลีกเลี่ยงมิให้เป็นการแข่งขันกัน การดำเนินการทุกโครงการจะมีลักษณะที่สำคัญ คือรวดเร็ว ประหยัด ถึงมีประชาชนผู้ที่กำลังต้องการความช่วยเหลืออย่างแท้จริง หลักและวิธีคิดต้องเรียบง่ายไม่ยุ่งยากสลับซับซ้อน มีเทคนิคหรือวิชาการมากเกินไปจนเกินไป ดังที่ทรงใช้คำว่า “simplify” หรือ “simplicity” เพื่อที่ประชาชนจะนำไปปฏิบัติตามได้ ซึ่งส่วนใหญ่แล้วจะเป็น โครงการขนาดเล็ก ถึงขนาดกลาง และที่

สำคัญที่สุดก็คือ โครงการนั้นๆ สามารถแก้ไขปัญหาและก่อประโยชน์ได้จริง ตลอดจนถึงมุ่งไปสู่ วิถีแห่งการพัฒนาที่ยั่งยืน (sustainability) อย่างเป็นทางการอีกด้วย ดังกล่าวไว้ในเบื้องต้นว่า ปรัชญา แนวคิด และทฤษฎีอันเป็นพื้นฐานของโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ที่พระบาท สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงดำเนินการมากกว่า 5 ทศวรรษ และนับจำนวนโครงการได้ประมาณ 3,000 โครงการนั้นเกือบทั้งหมดมุ่งเน้นไปที่ความ “พออยู่” “พอกิน” และควมมีชีวิตที่สมถะพอเพียงใน ทุกมิติของชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนเป็นเบื้องต้นและได้ทรงดำเนินการมานานต่อเนื่องกัน โดยมีได้สะกดหยุดลงเรียกได้ว่าเป็นการจุดประกายความคิดในเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง อย่างต่อเนื่อง และทรงกระทำให้เห็นเป็นตัวอย่างมาโดยตลอดนานนับหลายสิบปีก่อนที่นักเศรษฐศาสตร์ นักวางแผน และนักวิชาการด้านต่างๆ จะถูกคิดหันกลับมาพิจารณาเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง (sufficiency economy) กันอย่างจริงจังและเริ่มคล้อยตามแนวความคิดอันเป็นแนวพระราชดำริที่ได้พระราชทาน ไว้ ภายหลังจากที่การพัฒนาประเทศตามแนวเศรษฐกิจกระแสหลัก (main stream economy) ซึ่งเป็น ระบบทุนนิยมข้ามชาติอย่างสุดขีดมาเกือบ 50 ปี และประสบกับภาวะเศรษฐกิจ ฟองสบู่แตก อันทำ ความวิกฤติและหายนะมาสู่ประเทศชาติครั้งสำคัญที่สุดครั้งหนึ่ง นับตั้งแต่ปี 2540 มาจนถึงบัดนี้ (2546) ซึ่งรัฐบาลก็ได้ยอมรับถึงปัญหาการพัฒนา ซึ่งผิดพลาดในหลายประเด็นหลัก และจำเป็นต้อง เปลี่ยนทิศทางใหม่โดยนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมาเป็นแนวคิด หลัก

ปรัชญาแนวคิด และทฤษฎีการพัฒนาประเทศใน โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ทุกโครงการ ซึ่งมุ่งเน้นไปที่การสร้าง ความ “พอกิน” ความ “พอเพียง” และ “พอดี” ดังได้กล่าวมาแล้วข้างต้นนั้นนับว่าสอดคล้องกับหลักพุทธธรรมในเรื่อง “มัชฌิมาปฏิปทา” ในระดับจริยธรรมทั้งสิ้น ทุกพื้นที่ที่ได้เสด็จไปสงเคราะห์เกื้อกูลพสกนิกรที่ต้องการความช่วยเหลือ และอยู่ในสภาพที่ยาก ไร้จะทรงแนะนำสั่งสอนให้เดินทางสายกลางรู้จักเพียงพอในการบริโภคและการใช้ชีวิต ลด ละ เลิก ความโลภ อบายมุขและวัฒนธรรมการบริโภคตามกระแสบริโภคนิยมที่ฟุ่มเฟือย ไร้สาระ และไม่รู้ จักเพียงพอ ทรงเน้นเสมอถึงเรื่องการมัชฌิมา อดออม ควบคู่ไปกับการสร้างความมั่นคงและเกื้อกูล กันในชุมชนพร้อมๆ กับการสร้างความมั่นคงและมีธรรมในจิตใจไม่เอารัด เอาเปรียบ รู้จักการเสีย สละ และ “การให้” ขณะเดียวกันก็ไม่เบียดเบียนซึ่งกันและกันตลอดจนไม่เป็นการเบียดเบียน และ ทำลายธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอีกด้วย

หากวิเคราะห์จากสาระสำคัญและบริบทโดยรวมของแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงอันเนื่อง มาจากพระราชดำริแล้ว จะเห็นได้ชัดเจนว่าความ “พออยู่ – พอกิน” กับ “ความพอเพียงและความพอ ดี” ที่ได้พระราชทานไว้ นั้น มีความหมายกว้างขวางกว่าที่เข้าใจกันโดยผิวเผิน และบางครั้งก็มีการ ตีความกันเพียงว่าคือการมีข้าวอยู่ในยุ้งฉาง ผักและปลาอยู่ในไร่นา เพียงพอสำหรับบริโภคใน

ครัวเรือนเท่านั้น ซึ่งความเป็นจริงแล้ว “ความพอเพียง” นั้น กินความหมายกว้างขวางลุ่มลึกลงไป ในมิติของชีวิตผู้คนรอบด้านทั้งมิติทางด้านสังคม วัฒนธรรม และภูมิศาสตร์อีกด้วย เช่น ความพอเพียง ทางด้าน จิตใจ ซึ่งผูกพันสอดคล้องประสานไปถึงหลักพุทธธรรม พุทธปรัชญา และแนวคิดในการดำรง ชีวิตของ ผู้คนชุมชน และสังคมไทย ซึ่งเป็นสังคมชาวพุทธในภาพรวมอีกด้วย ดังนั้นจึงไม่เป็นการ เกินเลยที่จะกล่าวว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐของประชาชน ชาวไทยนั้น ทรงเป็น “นักคิด” “นักวางแผน” และ “นักพัฒนา” ที่มีวิสัยทัศน์กว้างไกลและทรงเป็น นักแก้ปัญหา พระองค์แรกที่ทรงนำเอาหลักธรรมในพุทธศาสนามาเป็นหลัก และแนวทางในการคิด แก้ไขปัญหาของชาติ โดยที่ได้ทรงวางหลักการเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงมานานนับหลายสิบปีก่อนที่ จะมีการพูดถึงเรื่องนี้กันมากในระยะหลัง และทรงมั่นคงกับการดำเนินงานและทรงงานเพื่อให้ พสกนิกร มีความ “พออยู่- พอกิน” และมีชีวิตอยู่ในทางสายกลางตลอดมา

ผู้วิจัยศึกษาสนใจในวิทยานิพนธ์หัวข้อดังกล่าวนี้ เพราะเห็นว่ามีคามจำเป็นและมีความ สำคัญเป็นอย่างยิ่ง ในท่ามกลางสถานการณ์ทางเศรษฐกิจและทิศทางการพัฒนาของประเทศที่อยู่ใน ขันหัวเลี้ยวหัวต่อไม่น่าไว้วางใจ และต้องการแนวทางการแก้ไขปัญหาและการดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง ตามหลักธรรมแห่งพระพุทธศาสนาอันเป็นศาสนาแห่งปัญญาและการปฏิบัติ เป็นแสงสว่างและ เครื่องกำกับให้ประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศได้ผ่านพ้นภัยพิบัติทางเศรษฐกิจ สามารถประกอบ ชีวิตให้รอดพ้นดำรงอยู่ได้โดยไม่สูญเสียอิสรภาพและคุณภาพของชีวิตที่พึงปรารถนาตามครรลอง ของวิถีชีวิตแห่งชาวพุทธ ซึ่งเป็นชีวิตที่พึ่งพาอาศัยกันด้วยปัญญา รู้เท่าทัน โลกมีคุณภาพและมีความมั่นคง ดังที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงนำมาประยุกต์ใช้ในโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ โดย ทั่วไปและโดยเฉพาะอย่างยิ่งในแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ซึ่งกำลังเป็น แนวความคิดหลักอย่างน้อยก็ในหลักการ ในการแก้ไขปัญหาการพัฒนาเศรษฐกิจของชาติ และมี แนวโน้มที่จะเป็นเศรษฐกิจทางเลือกของประเทศท่ามกลางกระแสที่เชี่ยวกรากของเศรษฐกิจระบบ ทุนนิยมเสรีและบริโภคนิยมอยู่ในขณะนี้

และที่ต้องศึกษาเฉพาะพื้นที่ในชุมชนชอยพัฒนา เขตบางซื่อ กรุงเทพมหานคร นั้นเป็น เพราะเป็นชุมชนพัฒนาตัวอย่างของกรุงเทพมหานคร ที่มีพื้นที่ใน โดยประมาณ 40 ไร่ มีประชากร อยู่อาศัย 1,400 ครอบครัว จำนวน 2,000 คน เดิมพื้นที่นี้เป็นชุมชนแออัดคนในชุมชนส่วนใหญ่ ไม่เอาธุระกับสังคม ต่างคนต่างอยู่ ทุกครัวเรือนประสบปัญหาคล้ายกันคือ การมีภาระหนี้สิน การ ว่างงาน คนใช้ความรุนแรงในครอบครัว จนกระทั่งมีผู้นำชุมชนคนใหม่ได้เข้ามาชี้นำชักชวน ชาว ชุมชนเข้ามาร่วมแรง ร่วมใจกันพัฒนาชุมชนตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยใช้เวลากว่า 10 ปี ก็สามารรถแก้ปัญหาต่างๆ ในชุมชนที่มีอยู่เดิมได้ ชุมชนได้จัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ขึ้นตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2539 ปัจจุบันมีสมาชิกจำนวน 528 คน มีเงินทุนหมุนเวียนประมาณ 9 ล้านบาทบาท กำไร

จัดสรรประมาณ 7 แสนกว่าบาทต่อปี จุดเด่นของชุมชนแห่งนี้คือ ไม่ได้กู้เงินจากแหล่งเงินกู้ภายนอกเลย เป็นเงินทุนหมุนเวียนเฉพาะในชุมชนนี้เท่านั้น

นับได้ว่าจากการที่ชุมชนชอยพัฒนามีความพร้อมในด้านต่างๆ และพี่น้องในชุมชนมีความเข้มแข็ง และตั้งใจจริง ทำให้ชุมชนชอยพัฒนามีผลงานดีเด่นสมกับเป็นชุมชนตัวอย่างของบางซื่อที่ได้รับรางวัลด้วยความภาคภูมิใจ และเป็นเกียรติประวัติแก่ชุมชนดังนี้

รางวัลที่ 1 ด้านการรักษาความสะอาด จัด โดยการเคหะแห่งชาติร่วมกับมูลนิธิศุภนิมิตแห่งประเทศไทย ปี 2539

รางวัลที่ 3 โครงการประกวดชุมชนสะอาด ระดับชุมชนขนาดกลาง ปี 2539

รางวัลชนะเลิศ กลุ่มวังหลวง โครงการชุมชนร่วมใจทำไทยให้สะอาด ปี 2541

รางวัลชมเชย ระดับกรุงเทพมหานคร โครงการชุมชนร่วมใจทำไทยให้สะอาด ปี 2541

รางวัลชนะเลิศ ผู้บริหารกลุ่มออมทรัพย์ดีเด่น ซึ่งคัดเลือกจาก 50 เขต ของกรุงเทพมหานคร โดยสหกรณ์ออมทรัพย์แห่งประเทศไทย ปี 2545

รางวัลชนะเลิศ กลุ่มรัตนโกสินทร์ โครงการชุมชนน่าอยู่อย่างยั่งยืน ปี 2546

รางวัลรองชนะเลิศ อันดับ 1 ชุมชนน่าอยู่อย่างยั่งยืนดีเด่น ระดับกรุงเทพมหานคร ประจำปีงบประมาณ 2546

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมในการพัฒนาเศรษฐกิจ ในชุมชนชอยพัฒนา เขตบางซื่อ กรุงเทพมหานคร

2. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะประชากรกับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาเศรษฐกิจในชุมชนชอยพัฒนา เขตบางซื่อ กรุงเทพมหานคร

สมมติฐานการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดสมมติฐานไว้ดังนี้

1. คุณลักษณะทั่วไปของประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมในชุมชน

- 1.1 เพศ มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมในชุมชน
- 1.2 อายุ มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมในชุมชน
- 1.3 อาชีพ มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมในชุมชน
- 1.4 วุฒิกการศึกษา มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมในชุมชน
- 1.5 สมาชิกในครอบครัวของประชาชนที่พักอาศัยในชุมชน มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมในชุมชน
- 1.6 ระยะเวลาที่อยู่อาศัย มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมในชุมชน
- 1.7 สมาชิกในครอบครัวที่ต้องอุปการะเลี้ยงดูของประชาชนที่พักอาศัยในชุมชน มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมในชุมชน
- 1.8 จำนวนสมาชิกที่สามารถช่วยเป็นแรงงานในครอบครัวของประชาชนที่พักอาศัยในชุมชน มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมในชุมชน

ขอบเขตการวิจัย

1. ขอบเขตด้านเวลา และสถานที่

1.1 ขอบเขตด้านเวลา

การศึกษาครั้งนี้กำหนดขอบเขตด้านเวลาในระหว่างเดือนกรกฎาคม-พฤศจิกายน

1.2 ขอบเขตด้านสถานที่

การศึกษาครั้งนี้กำหนดขอบเขตด้านสถานที่ คือ ชุมชนซอยพัฒนา เขตบางซื่อ

2. ขอบเขตด้านประชากร

เป็นการศึกษาความคิดเห็นของหัวหน้าครอบครัว ที่พักอาศัยในชุมชนซอยพัฒนา เขตบางซื่อ

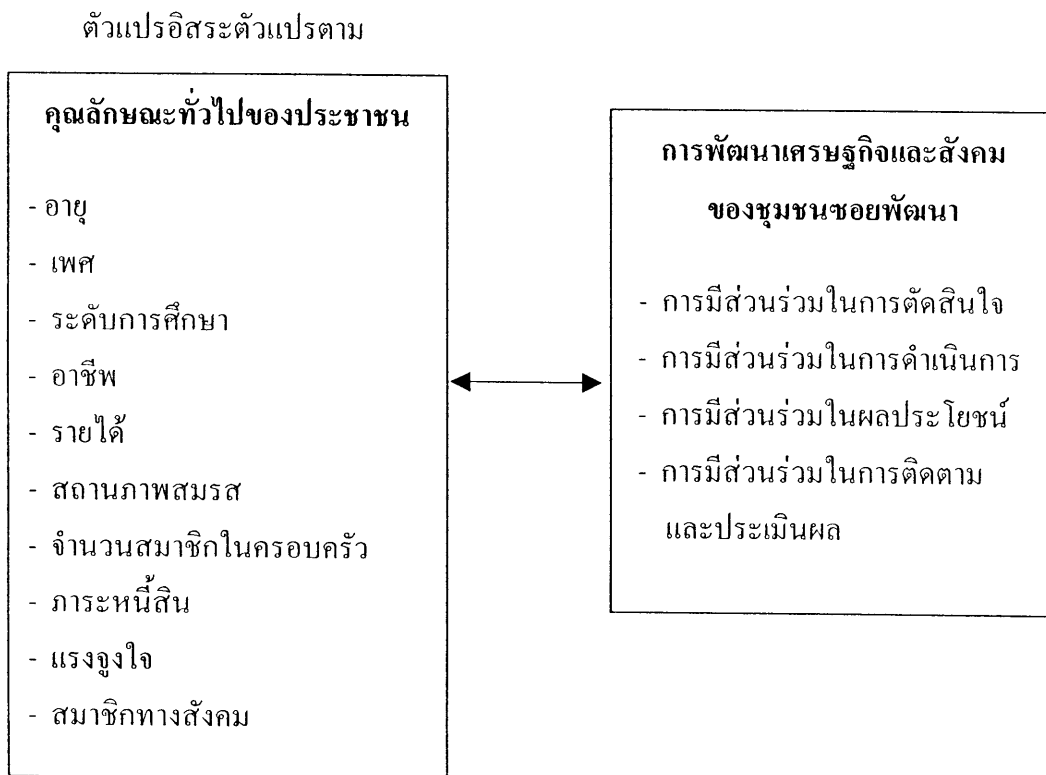
3. ขอบเขตด้านเนื้อหา

ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการพัฒนาเศรษฐกิจ ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจการดำเนินการ การรับรู้ข้อมูลข่าวสาร และการประเมินผล

กรอบแนวคิดในการวิจัย

จากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี ตลอดจนผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พอสรุปเพื่อกำหนดเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัยได้ดังนี้ การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนชอยพัฒนา อาจมีความสัมพันธ์กับปัจจัยบางประการ ได้แก่ คุณลักษณะส่วนบุคคล เช่น เพศ อายุ ระดับการศึกษา รายได้ สถานภาพสมรส จำนวนสมาชิกในครอบครัว อาชีพ ภาระหนี้สิน และแรงจูงใจ

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

นิยามศัพท์เฉพาะ

อาชีพ หมายถึง งานที่ทำเป็นประจำทำให้มีรายได้แก่บุคคลและครอบครัว
 รายได้ หมายถึง เงินเดือนประจำและค่าตอบแทน จากการประกอบอาชีพ
 ภาระหนี้สิน หมายถึง เงินค่าใช้จ่ายที่เกินเดือนประจำและค่าตอบแทน จากการประกอบ
 อาชีพ

แรงจูงใจ หมายถึง สิ่งที่มีอิทธิพลโดยตรงต่อบุคคลในการแสดงออกอย่างเห็นได้ง่าย
 และมีอิทธิพลโดยตรงเป็นเงินและมีใช้เงินแต่สามารถสนองตอบทางด้านจิตใจ และการยกย่อง
 ชมเชย การยอมรับว่าบุคคลเป็นส่วนหนึ่งของหมู่คณะในศักดิ์ศรีของตนเอง

สมาชิกทางสังคม หมายถึง ตัวแทนของประชาชนที่ได้มาจากการเลือกตั้งเป็น
 คณะกรรมการของชุมชน

การมีส่วนร่วม หมายถึง การร่วมวางแผนหรือการตัดสินใจ การรวบรวม รับฟัง
 วิเคราะห์พิจารณาแสวงหาทางแก้ ร่วมกำหนดนโยบาย เป้าหมายวัตถุประสงค์ ร่วมจัดแผนการ
 พัฒนาโครงการพัฒนาชุมชน

การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ หมายถึง การรวบรวมปัญหา ร่วมรับความคิดเห็น ร่วม
 ประชุมชุมชน เพื่อรวบรวมประเด็นปัญหาจากชุมชน ร่วมวิเคราะห์ ร่วมจัดอันดับความสำคัญของ
 ปัญหา ร่วมพิจารณาแสวงหาทางแก้ปัญหาของชุมชน ร่วมวางแผน และร่วมกำหนดนโยบาย
 เป้าหมาย วัตถุประสงค์ ร่วมจัดทำแผนการพัฒนา และโครงการพัฒนาชุมชน

การมีส่วนร่วมในการดำเนินการ หมายถึง ดำเนินการแก้ปัญหาชุมชนตามแผน ร่วมจัด
 ตั้งองค์กรชุมชน ร่วมจัดสรรบริหารงบประมาณ ร่วมดำเนินการแก้ไขความยากจน ร่วมประสาน
 งานการปฏิบัติตามโครงการพัฒนาและร่วมกระจายผลประโยชน์ให้ทั่วถึงและเป็นธรรม

การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ หมายถึง ร่วมรับรู้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ในการดำรง
 ชีวิตต่ออาชีพและรายได้ ร่วมรับบริการต่างๆ ของรัฐ ในการแก้ปัญหา การพัฒนา ร่วมรับบริการ
 องค์กรท้องถิ่น ร่วมกระจายผลประโยชน์และร่วมเป็นสมาชิก

การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล หมายถึง ร่วมดูแลรักษา ร่วมติดตามตรวจ
 สอบซ่อมแซม ร่วมประเมินวิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงานขององค์กรชุมชน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ได้ทราบหลักการ ปรัชญา และแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงอันเนื่อง มาจากพระราชดำริ
2. เป็นพื้นฐานในการขยายกรอบแห่งความคิด ในการน้อมนำเอาหลักแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง เข้ามาประยุกต์ใช้ในการแก้ไขปัญหาหลักของชุมชน
3. สร้างความตระหนักถึงคุณค่า และประโยชน์ของแนวคิด เศรษฐกิจพอเพียง ครอบคลุม แนวทางในการสร้าง “ปัญญา” เพื่อแก้ไข “ปัญหา” ในทุกด้านของชีวิตตามแบบอย่าง ชาวชุมชนชอยพัฒนา เขตบางซื่อ กรุงเทพมหานคร